๙. ปาติโมกฺขฏฺฐปนกฺขนฺธกํ

๑. ปาติโมกฺขุเทฺทสยาจนา

๓๘๓. [อุทา. ๔๕; อ. นิ. ๘.๒๐] เตน สมเยน พุโทฺธ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุ ปาสาเทฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ตทหุโปสเถ ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต นิสิโนฺน โหติฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา นิกฺขเนฺต ปฐเม ยาเม อุฎฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตา, ภเนฺต, รตฺติ, นิกฺขโนฺต ปฐโม ยาโม, จิรนิสิโนฺน ภิกฺขุสโงฺฆฯ อุทฺทิสตุ, ภเนฺต, ภควา ภิกฺขูนํ ปาติโมกฺข’’นฺติฯ เอวํ วุเตฺต ภควา ตุณฺหี อโหสิฯ ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา อานโนฺท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา นิกฺขเนฺต มชฺฌิเม ยาเม อุฎฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตา, ภเนฺต, รตฺติ, นิกฺขโนฺต มชฺฌิโม ยาโม, จิรนิสิโนฺน ภิกฺขุสโงฺฆฯ อุทฺทิสตุ, ภเนฺต, ภควา ภิกฺขูนํ ปาติโมกฺข’’นฺติฯ ทุติยมฺปิ โข ภควา ตุณฺหี อโหสิฯ ตติยมฺปิ โข อายสฺมา อานโนฺท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา นิกฺขเนฺต ปจฺฉิเม ยาเม อุทฺธเสฺต อรุเณ นนฺทิมุขิยา รตฺติยา อุฎฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตา , ภเนฺต, รตฺติ, นิกฺขโนฺต ปจฺฉิโม ยาโม, อุทฺธสฺตํ อรุณํ นนฺทิมุขิ รตฺติ, จิรนิสิโนฺน ภิกฺขุสโงฺฆฯ อุทฺทิสตุ, ภเนฺต, ภควา ภิกฺขูนํ ปาติโมกฺข’’นฺติฯ ‘‘อปริสุทฺธา, อานนฺท, ปริสา’’ติฯ

อถ โข อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส เอตทโหสิ – ‘‘กํ นุ โข ภควา ปุคฺคลํ สนฺธาย เอวมาห – ‘อปริสุทฺธา, อานนฺท, ปริสา’’’ติ? อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน สพฺพาวนฺตํ ภิกฺขุสงฺฆํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสากาสิฯ อทฺทสา โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ ปุคฺคลํ ทุสฺสีลํ ปาปธมฺมํ อสุจิสงฺกสฺสรสมาจารํ ปฎิจฺฉนฺนกมฺมนฺตํ อสฺสมณํ สมณปฎิญฺญํ อพฺรหฺมจาริํ พฺรหฺมจาริปฎิญฺญํ อโนฺตปูติํ อวสฺสุตํ กสมฺพุชาตํ [กสมฺพุกชาตํ (ก.)]มเชฺฌ ภิกฺขุสงฺฆสฺส นิสินฺนํฯ ทิสฺวาน เยน โส ปุคฺคโล เตนุปสงฺกมิ , อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ปุคฺคลํ เอตทโวจ – ‘‘อุเฎฺฐหิ, อาวุโส, ทิโฎฺฐสิ ภควตา; นตฺถิ เต ภิกฺขูหิสทฺธิํ สํวาโส’’ติฯ เอวํ วุเตฺต โส ปุคฺคโล ตุณฺหี อโหสิฯ ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ ปุคฺคลํ เอตทโวจ – ‘‘อุเฎฺฐหิ, อาวุโส, ทิโฎฺฐสิ ภควตา; นตฺถิ เต ภิกฺขูหิ สทฺธิํ สํวาโส’’ติฯ ทุติยมฺปิ โข โส ปุคฺคโล ตุณฺหี อโหสิฯ ตติยมฺปิ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ ปุคฺคลํ เอตทโวจ – ‘‘อุเฎฺฐหิ, อาวุโส, ทิโฎฺฐสิ ภควตา; นตฺถิ เต ภิกฺขูหิ สทฺธิํ สํวาโส’’ติฯ ตติยมฺปิ โข โส ปุคฺคโล ตุณฺหี อโหสิฯ อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ ปุคฺคลํ พาหายํ คเหตฺวา พหิทฺวารโกฎฺฐกา นิกฺขาเมตฺวา สูจิฆฎิกํ ทตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘นิกฺขามิโต โส, ภเนฺต, ปุคฺคโล มยา; สุทฺธา ปริสา; อุทฺทิสตุ, ภเนฺต, ภควา ภิกฺขูนํ ปาติโมกฺข’’นฺติฯ

‘‘อจฺฉริยํ, โมคฺคลฺลาน, อพฺภุตํ, โมคฺคลฺลาน, ยาว พาหาคหณาปิ นาม โส โมฆปุริโส อาคเมสฺสตี’’ติ! อถ โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

๒. มหาสมุเทฺทอฎฺฐจฺฉริยํ

๓๘๔. [อุทา. ๔๕; อ. นิ. ๘.๑๙] “อฏฺฐิเม, ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุเทฺท อภิรมนฺติฯ กตเม อฏฺฐ?

“มหาสมุโทฺท, ภิกฺขเว, อนุปุพฺพนิโนฺน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร น อายตเกเนว ปปาโตฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท อนุปุพฺพนิโนฺน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร น อายตเกเนว ปปาโต – อยํ, ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท ปฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุเทฺท อภิรมนฺติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท ฐิตธโมฺม เวลํ นาติวตฺตติฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท ฐิตธโมฺม เวลํ นาติวตฺตติ – อยํ [อยมฺปิ (สฺยา.)], ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท ทุติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุเทฺท อภิรมนฺติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท น มเตน กุณเปน สํวสติ ฯ ยํ โหติ มหาสมุเทฺท มตํ กุณปํ, ตํ ขิปฺปเมฺว ตีรํ วาเหติ, ถลํ อุสฺสาเรติฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท น มเตน กุณเปน สํวสติ, ยํ โหติ มหาสมุเทฺท มตํ กุณปํ, ตํ ขิปฺปเมฺว ตีรํวาเหติ, ถลํ อุสฺสาเรติ – อยํ, ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท ตติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุเทฺท อภิรมนฺติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ยา กาจิ มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา, ยมุนา, อจิรวตี, สรภู, มหี, ตา มหาสมุทฺทํ ปตฺตา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, มหาสมุโทฺท เตฺวว สงฺขํ คจฺฉนฺติฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ยากาจิ มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา, ยมุนา, อจิรวตี, สรภู, มหี, ตา มหาสมุทฺทํ ปตฺตา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, มหาสมุโทฺท เตฺวว สงฺขํ คจฺฉนฺติ – อยํ, ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท จตุโตฺถ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุเทฺท อภิรมนฺติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ยา จ [ยากาจิ (สฺยา.)]โลเก สวนฺติโย มหาสมุทฺทํ อเปฺปนฺติ, ยา จ อนฺตลิกฺขา ธารา ปปตนฺติ, น เตน มหาสมุทฺทสฺส อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ยา จ โลเก สวนฺติโย มหาสมุทฺทํ อเปฺปนฺติ, ยา จ อนฺตลิกฺขา ธารา ปปตนฺติ, น เตน มหาสมุทฺทสฺส อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติ – อยํ, ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท ปญฺจโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุเทฺท อภิรมนฺติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท เอกรโส โลณรโสฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท เอกรโส โลณรโส – อยํ, ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท ฉโฏฺฐ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุเทฺท อภิรมนฺติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท พหุรตโน [พหูตรตโน (ก.)]อเนกรตโนฯ ตตฺริมานิ รตนานิ, เสยฺยถิทํ – มุตฺตา, มณิ, เวฬุริโย, สโงฺข, สิลา, ปวาฬํ, รชตํ, ชาตรูปํ, โลหิตโก, มสารคลฺลํฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท พหุรตโน อเนกรตโน, ตตฺริมานิ รตนานิ, เสยฺยถิทํ – มุตฺตา, มณิ, เวฬุริโย, สโงฺข, สิลา, ปวาฬํ, รชตํ, ชาตรูปํ, โลหิตโก , มสารคลฺลํ – อยํ, ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท สตฺตโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุเทฺท อภิรมนฺติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท มหตํ ภูตานํ อาวาโสฯ ตตฺริเม ภูตา – ติมิ, ติมิงฺคโล, ติมิติมิงฺคโล [ติมิรปิงฺคโล (สี.), ติมิติมิงฺคโล มหาติมิงฺคโล (สฺยา. กํ.)], อสุรา, นาคา, คนฺธพฺพาฯ สนฺ

ติ มหาสมุเทฺท โยชนสติกาปิ อตฺตภาวา, ทฺวิโยชนสติกาปิอตฺตภาวา, ติโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา, จตุโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา, ปญฺจโยชนสติกาปิ อตฺตภาวาฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท มหตํ ภูตานํ อาวาโส, ตตฺริเม ภูตา – ติมิ, ติมิงฺคโล, ติมิติมิงฺคโล, อสุรา, นาคา, คนฺธพฺพา; สนฺติ มหาสมุเทฺท, โยชนสติกาปิ อตฺตภาวา…เป…. ปญฺจโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา – อยํ, ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท อฏฺฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุเทฺท อภิรมนฺติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุเทฺท อภิรม’’นฺติฯ

๓. อิมสฺมิํธมฺมวินเยอฎฺฐจฺฉริยํ

๓๘๕. ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ กตเม อฏฺฐ?

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท อนุปุพฺพนิโนฺน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร น อายตเกเนว ปปาโต; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อนุปุพฺพสิกฺขา อนุปุพฺพกิริยา อนุปุพฺพปฏิปทา น อายตเกเนว อญฺญาปฏิเวโธฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อนุปุพฺพสิกฺขา อนุปุพฺพกิริยา อนุปุพฺพปฏิปทา น อายตเกเนว อญฺญาปฏิเวโธ – อยํ, ภิกฺขเว, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย ปฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท ฐิตธโมฺม เวลํ นาติวตฺตติ ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ยํ มยา สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ, ตํ มม สาวกา ชีวิตเหตุปิ นาติกฺกมนฺติฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, มยา มม สาวกานํ สิกฺขาปทํปญฺญตฺตํ, ตํ มม สาวกา ชีวิตเหตุปิ นาติกฺกมนฺติ – อยํ, ภิกฺขเว, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย ทุติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท น มเตน กุณเปน สํวสติ, ยํ โหติ มหาสมุเทฺท มตํ กุณปํ ตํ ขิปฺปเมว ตีรํ วาเหติ, ถลํ อุสฺสาเรติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, โย โส ปุคฺคโล ทุสฺสีโล ปาปธโมฺม อสุจิสงฺกสฺสรสมาจาโร ปฏิจฺฉนฺนกมฺมโนฺต อสฺสมโณ สมณปฏิโญฺญ อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิโญฺญ อโนฺตปูติ อวสฺสุโต กสมฺพุชาโต, น เตน สโงฺฆ สํวสติ, ขิปฺปเมว นํ สนฺนิปติตฺวา อุกฺขิปติ, กิญฺจาปิ โข โส โหติ มเชฺฌ ภิกฺขุสงฺฆสฺส นิสิโนฺนฯ อถ โข โส อารกาว สงฺฆมฺหา, สโงฺฆ จ เตนฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, โย โส ปุคฺคโล ทุสฺสีโล ปาปธโมฺม อสุจิสงฺกสฺสรสมาจาโร ปฏิจฺฉนฺนกมฺมโนฺต อสฺสมโณ สมณปฏิโญฺญ อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิโญฺญ อโนฺตปูติ อวสฺสุโต กสมฺพุชาโต, น เตน สโงฺฆ สํวสติ, ขิปฺปเมว นํ สนฺนิปูติตฺวา อุกฺขิปติ, กิญฺจาปิ โข โส โหติ มเชฺฌ ภิกฺขุสงฺฆสฺส นิสิโนฺน, อถ โข โส อารกาว สงฺฆมฺหา, สโงฺฆ จ เตน – อยํ , ภิกฺขเว, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย ตติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยา กาจิ มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา, ยมุนา, อจิรวตี, สรภู, มหี, ตา มหาสมุทฺทํ ปตฺตา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, มหาสมุโทฺท เตฺวว สงฺขํ คจฺฉนฺติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโรเม วณฺณา – ขตฺติยา, พฺราหฺมณา, เวสฺสา, สุทฺทาฯ เต ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา [ปพฺพชิตา (สี.)]ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, สมณา สกฺยปุตฺติยา เตฺวว สงฺขํ คจฺฉนฺติฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, จตฺตาโรเม วณฺณา ขตฺติยา พฺราหฺมณา เวสฺสา

สุทฺทา, เต ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, สมณา สกฺยปุตฺติยา เตฺวว สงฺขํ คจฺฉนฺติ – อยํ, ภิกฺขเว, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย จตุตฺโถ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ยา จ โลเก สวนฺติโย มหาสมุทฺทํ อปฺเปนฺติ, ยา จ อนฺตลิกฺขา ธารา ปปตนฺติ, น เตน มหาสมุทฺทสฺส อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, พหู เจปิ ภิกฺขู อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายนฺติ, น เตน นิพฺพานธาตุยา อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, พหู เจปิ ภิกฺขู อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายนฺติ , น เตน นิพฺพานธาตุยา อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติ – อยํ, ภิกฺขเว, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย ปญฺจโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุทฺโท เอกรโส โลณรโส, เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อยํ ธมฺมวินโย เอกรโส วิมุตฺติรโสฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, อยํ ธมฺมวินโย เอกรโส วิมุตฺติรโส – อยํ, ภิกฺขเว, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย ฉฏฺโฐ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, มหาสมุทฺโท พหุรตโน อเนกรตโน, ตตฺริมานิ รตนานิ, เสยฺยถิทํ – มุตฺตา, มณิ, เวฬุริโย, สงฺโข, สิลา, ปวาฬํ, รชตํ, ชาตรูปํ, โลหิตโก, มสารคลฺลํ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อยํ ธมฺมวินโย พหุรตโน อเนกรตโนฯ ตตฺริมานิ รตนานิ, เสยฺยถิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานา, จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา, ปญฺจินฺทฺริยานิ, ปญฺจ พลานิ, สตฺต โพชฺฌงฺคา, อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโคฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, อยํ ธมฺมวินโย พหุรตโน อเนกรตโน, ตตฺริมานิ รตนานิ, เสยฺยถิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานา…เป.… อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค – อยํ, ภิกฺขเว, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย สตฺตโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, มหาสมุทฺโท มหตํ ภูตานํ อาวาโส, ตตฺริเม ภูตา – ติมิ, ติมิงฺคโล, ติมิติมิงฺคโล, อสุรา, นาคา, คนฺธพฺพา, สนฺติ มหาสมุทฺเท โยชนสติกาปิ อตฺตภาวา, ทฺวิโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา, ติโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา, จตุโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา, ปญฺจโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อยํ ธมฺมวินโย มหตํ ภูตานํ อาวาโสฯ ตตฺริเม ภูตา – โสตาปนฺโน, โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน; สกทาคามี, สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน; อนาคามี, อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน; อรหา, อรหตฺตผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโนฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, อยํ ธมฺมวินโย มหตํ ภูตานํ อาวาโส, ตตฺริเม ภูตา – โสตาปนฺโน, โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน…เป.… อรหา, อรหตฺตผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน – อยํ, ภิกฺขเว, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อฏฺฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ ‘‘อิเม โข, ภิกฺขเว, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อภิรมนฺตี’’ติฯ

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

[อุทา. ๔๕]‘‘ฉนฺนมติวสฺสติ [สุฉนฺนมติวสฺสติ (ก.)], วิวฏํ นาติวสฺสติ;
ตสฺมา ฉนฺนํ วิวเรถ, เอวํ ตํ นาติวสฺสตี’’ติฯ

๔. ปาติโมกฺขสวนารโห

๓๘๖. อถโข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘นทานาหํ, ภิกฺขเว, อิโต ปรํ อุโปสถํ กริสฺสามิ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิสฺสามิฯ ตุเมฺหวทานิ, ภิกฺขเว, อิโต ปรํ อุโปสถํ กเรยฺยาถ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิเสยฺยาถฯ อฏฺฐานเมตํ, ภิกฺขเว, อนวกาโส ยํ ตถาคโต อปริสุทฺธาย ปริสาย อุโปสถํ กเรยฺย, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิเสยฺยฯ น จ, ภิกฺขเว [น จ ภิกฺขเว ภิกฺขุนา (สฺยา. กํ.)], สาปตฺติเกน ปาติโมกฺขํ โสตพฺพํฯ โย สุเณยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, โย สาปตฺติโก ปาติโมกฺขํ สุณาติ, ตสฺส ปาติโมกฺขํ ฐเปตุํฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, ฐเปตพฺพํฯ ตทหุโปสเถ จาตุทฺทเส วา ปนฺนรเส วา ตสฺมึ ปุคฺคเล สมฺมุขีภูเต สงฺฆมชฺเฌ อุทาหริตพฺพํ –

‘สุณาตุ เม ภนฺเต, สโงฺฆฯ อิตฺถนฺนาโม ปุคฺคโล สาปตฺติโก, ตสฺส ปาติโมกฺขํ ฐเปมิ, น ตสฺมึ สมฺมุขีภูเต ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพ’นฺติ ฐปิตํ โหติ ปาติโมกฺข’’นฺติฯ

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ‘นาเมฺห โกจิ ชานาตี’ติ สาปตฺติกาว ปาติโมกฺขํ สุณนฺติฯ เถรา ภิกฺขู ปรจิตฺตวิทุโน ภิกฺขูนํ อาโรเจนฺติ – ‘‘อิตฺถนฺนาโม จ อิตฺถนฺนาโม จ, อาวุโส, ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ‘นาเมฺห โกจิ ชานาตี’ติ สาปตฺติกาว ปาติโมกฺขํ สุณนฺตี’’ติฯ อโสฺสสุํ โข ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู – ‘‘เถรา กิร ภิกฺขู ปรจิตฺตวิทุโน อเมฺห ภิกฺขูนํ อาโรเจนฺติ – อิตฺถนฺนาโม จ อิตฺถนฺนาโม จ, อาวุโส, ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ‘นาเมฺห โกจิ ชานาตี’ติ สาปตฺติกาว ปาติโมกฺขํ สุณนฺตี’’ติฯ

เต – ปุรมฺหากํ เปสลา ภิกฺขู ปาติโมกฺขํ ฐเปนฺตีติ – ปฏิกเจฺจว สุทฺธานํ ภิกฺขูนํ อนาปตฺติกานํ อวตฺถุสฺมึ อการเณ ปาติโมกฺขํ ฐเปนฺติฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู สุทฺธานํ ภิกฺขูนํ อนาปตฺติกานํ อวตฺถุสฺมึ อการเณ ปาติโมกฺขํ ฐเปสฺสนฺตี’’ติ! อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… ‘‘สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว, ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู สุทฺธานํ ภิกฺขูนํ อนาปตฺติกานํ อวตฺถุสฺมึ อการเณ ปาติโมกฺขํ ฐเปนฺตี’’ติ? ‘‘สจฺจํ ภควา’’ติ…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘น, ภิกฺขเว, สุทฺธานํ ภิกฺขูนํ อนาปตฺติกานํ อวตฺถุสฺมึ อการเณ ปาติโมกฺขํ ฐเปตพฺพํฯ โย ฐเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส’’ฯ

๕. ธมฺมิกาธมฺมิกปาติโมกฺขฏฺฐปนํ

๓๘๗. ‘‘เอกํ , ภิกฺขเว, อธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฏฺฐปนํ, เอกํ ธมฺมิกํ; ปาติโมกฺขฏฺฐปนํ [เอกํ ธมฺมิกํ (สี. สฺยา.)], เทฺว อธมฺมิกานิ; ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ, เทฺว ธมฺมิกานิ; ตีณิ อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ, ตีณิ ธมฺมิกานิ, จตฺตาริ อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ, จตฺตาริ ธมฺมิกานิ; ปญฺจ อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ, ปญฺจ ธมฺมิกานิ; ฉ อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ, ฉ ธมฺมิกานิ; สตฺต อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ, สตฺต ธมฺมิกานิ; อฏฺฐ อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ, อฏฺฐ ธมฺมิกานิ; นว อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ , นว ธมฺมิกานิ; ทส อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ, ทส ธมฺมิกานิฯ

‘‘กตมํ เอกํ อธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฏฺฐปนํ? อมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ – อิทํ เอกํ อธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฏฺฐปนํฯ กตมํ เอกํ ธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฏฺฐปนํ? สมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ – อิทํ เอกํ ธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฏฺฐปนํฯ

‘‘กตมานิ เทฺว อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? อมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, อมูลิกาย อาจารวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ – อิมานิ เทฺว อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ กตมานิ เทฺว ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? สมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, สมูลิกาย อาจารวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ – อิมานิ เทฺว ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ

‘‘กตมานิ ตีณิ อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? อมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, อมูลิกาย อาจารวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, อมูลิกาย ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ – อิมานิ ตีณิ อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ กตมานิ ตีณิ ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? สมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, สมูลิกาย อาจารวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, สมูลิกาย ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ – อิมานิ ตีณิ ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ

‘‘กตมานิ จตฺตาริ อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? อมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, อมูลิกาย อาจารวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, อมูลิกาย ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, อมูลิกาย อาชีววิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ – อิมานิ จตฺตาริ อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ กตมานิ จตฺตาริ ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? สมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, สมูลิกาย อาจารวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, สมูลิกาย ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, สมูลิกาย อาชีววิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ – อิมานิ จตฺตาริ ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ

‘‘กตมานิ ปญฺจ อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? อมูลเกน ปาราชิเกน ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, อมูลเกน สงฺฆาทิเสเสน…เป.… อมูลเกน ปาจิตฺติเยน… อมูลเกน ปาฏิเทสนีเยน… อมูลเกน ทุกฺกเฏน ปาติโมกฺขํฐเปติ – อิมานิ ปญฺจ อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ กตมานิ ปญฺจ ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? สมูลเกน ปาราชิเกน ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, สมูลเกน สงฺฆาทิเสเสน…เป.…ปาจิตฺติเยน… ปาฏิเทสนีเยน… ทุกฺกเฏน ปาติโมกฺขํ ฐเปติ – อิมานิ ปญฺจ ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ

‘‘กตมานิ ฉ อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? อมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ อกตาย, อมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ กตาย; อมูลิกาย อาจารวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ อกตาย, อมูลิกาย อาจารวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ กตาย; อมูลิกาย ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ อกตาย, อมูลิกาย ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ กตาย – อิมานิ ฉ อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ กตมานิ ฉ ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? สมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ อกตาย, สมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ กตาย; สมูลิกาย อาจารวิปตฺติยา…เป.… ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ อกตาย…เป.… กตาย – อิมานิ ฉ ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ

‘‘กตมานิ สตฺต อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? อมูลเกน ปาราชิเกน ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, อมูลเกน สงฺฆาทิเสเสน…เป.…ถุลฺลจฺจเยน ปาจิตฺติเยน ปาฏิเทสนีเยน ทุกฺกเฏน ทุพฺภาสิเตน

ปาติโมกฺขํ ฐเปติ – อิมานิ สตฺต อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ กตมานิ สตฺต ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? สมูลเกน ปาราชิเกน ปาติโมกฺขํ ฐเปติ, สมูลเกน สงฺฆาทิเสเสน…เป…. ถุลฺลจฺจเยน ปาจิตฺติเยน ปาฏิเทสนีเยน ทุกฺกเฏน ทุพฺภาสิเตน ปาติโมกฺขํ ฐเปติ – อิมานิ สตฺต ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ

‘‘กตมานิ อฏฺฐ อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? อมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ อกตาย, อมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ กตาย; อมูลิกาย อาจารวิปตฺติยา …เป…. ทิฏฺฐิวิปตฺติยา…เป…. อาชีววิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ อกตาย…เป…. กตาย – อิมานิ อฏฺฐ อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ กตมานิอฏฺฐ ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? สมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ อกตาย, สมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ กตาย; สมูลิกาย อาจารวิปตฺติยา…เป…. ทิฏฺฐิวิปตฺติยา…เป…. อาชีววิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ อกตาย…เป…. กตายฯ อิมานิ อฏฺฐ ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ

‘‘กตมานิ นว อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? อมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ อกตาย, อมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ กตาย, อมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ กตากตาย; อมูลิกาย อาจารวิปตฺติยา…เป…. ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ อกตาย…เป…. กตาย…เป…. กตากตาย อิมานิ นว อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ กตมานิ นว ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? สมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ อกตาย, สมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ กตาย, สมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ กตากตาย; สมูลิกาย อาจารวิปตฺติยา…เป…. ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ อกตาย…เป…. กตาย – กตากตาย…เป…. อิมานิ นว ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ

‘‘กตมานิ ทส อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? น ปาราชิโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺโน โหติ, น ปาราชิกกถา วิปฺปกตา โหติ; น สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺโน โหติ, น สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตกถา วิปฺปกตา โหติ; ธมฺมิกํ สามคฺคึ อุเปติ, น ธมฺมิกํ สามคฺคึ ปจฺจาทิยติ, น ธมฺมิกาย สามคฺคิยา ปจฺจาทานกถา วิปฺปกตา โหติ; น สีลวิปตฺติยา ทิฏฺฐสุตปริสงฺกิโต โหติ, น อาจารวิปตฺติยา ทิฏฺฐสุตปริสงฺกิโต โหติ, น ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ทิฏฺฐสุตปริสงฺกิโต โหติ – อิมานิ ทส อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ กตมานิ ทส ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ? ปาราชิโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺโน โหติ, ปาราชิกกถา วิปฺปกตา โหติ; สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺโน โหติ, สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตกถา วิปฺปกตา โหติ; ธมฺมิกํ สามคฺคึ น อุเปติ, ธมฺมิกํ สามคฺคึ ปจฺจาทิยติ, ธมฺมิกาย สามคฺคิยา ปจฺจาทานกถา วิปฺปกตา โหติ; สีลวิปตฺติยา ทิฏฺฐสุตปริสงฺกิโต โหติ, อาจารวิปตฺติยา ทิฏฺฐสุตปริสงฺกิโต โหติ, ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ทิฏฺฐสุตปริสงฺกิโต โหติ – อิมานิ ทส ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิฯ

๖. ธมฺมิกปาติโมกฺขฏฺฐปนํ

๓๘๘. ‘‘กถํปาราชิโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺโน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เยหิ อากาเรหิ เยหิ ลิงฺคหิ เยหิ นิมิตฺเตหิ ปาราชิกสฺส ธมฺมสฺส อชฺฌาปตฺติ โหติ, เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิงฺคหิ เตหิ นิมิตฺเตหิ ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ปาราชิกํ ธมฺมํ อชฺฌาปชฺชนฺตํฯ น เหว โข ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ปาราชิกํ ธมฺมํ อชฺฌาปชฺชนฺตํ, อปิ จ อโญฺญ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อิตฺถนฺนาโม, อาวุโส, ภิกฺขุ

ปาราชิกํ ธมฺมํ อชฺฌาปนฺโน’ติฯ น เหว โข ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ปาราชิกํ ธมฺมํ อชฺฌาปชฺชนฺตํ, นาปิ [นาปิ จ (ก.)] อโญฺญ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อิตฺถนฺนาโม, อาวุโส, ภิกฺขุ ปาราชิกํ ธมฺมํ อชฺฌาปนฺโน’ติ, อปิจ โสว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อหํ, อาวุโส, ปาราชิกํ ธมฺมํ อชฺฌาปนฺโน’ติฯ อากงฺขมาโน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เตน ทิเฎฺฐน เตน สุเตน ตาย ปริสงฺกาย ตทหุโปสเถ จาตุทฺทเส วา ปนฺนรเส วา ตสฺมิํ ปุคฺคเล สมฺมุขีภูเต สงฺฆมเชฺฌ อุทาหเรยฺย –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อิตฺถนฺนาโม ปุคฺคโล ปาราชิกํ ธมฺมํ อชฺฌาปนฺโน, ตสฺส ปาติโมกฺขํ ฐเปมิ, น ตสฺมิํ สมฺมุขีภูเตปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพนฺติ – ธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฎฺฐปนํฯ

๓๘๙. ‘‘ภิกฺขุสฺส ปาติโมเกฺข ฐปิเต ปริสา วุฎฺฐาติ, ทสนฺนํ อนฺตรายานํ อญฺญตเรน [อญฺญตเรน อนฺตราเยน (สฺยา. กํ.)] – ราชนฺตราเยน วา, โจรนฺตราเยน วา, อคฺยนฺตราเยน วา, อุทกนฺตราเยน วา, มนุสฺสนฺตราเยน วา, อมนุสฺสนฺตราเยน วา, วาฬนฺตราเยน วา, สรีสปนฺตราเยน วา, ชีวิตนฺตราเยน วา, พฺรหฺมจริยนฺตราเยน วาฯ อากงฺขมาโน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตสฺมิํ วา อาวาเส, อญฺญสฺมิํ วา อาวาเส, ตสฺมิํ ปุคฺคเล สมฺมุขีภูเต สงฺฆมเชฺฌ อุทาหเรยฺย –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อิตฺถนฺนามสฺส ปุคฺคลสฺส ปาราชิกกถา วิปฺปกตา, ตํ วตฺถุ อวินิจฺฉิตํฯ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ ตํ วตฺถุํ วินิจฺฉิเนยฺยาติฯ

‘‘เอวเญฺจตํ ลเภถ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ลเภถ, ตทหุโปสเถ จาตุทฺทเส วา ปนฺนรเส วา ตสฺมิํ ปุคฺคเล สมฺมุขีภูเต สงฺฆมเชฺฌ อุทาหริตพฺพํ –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อิตฺถนฺนามสฺส ปุคฺคลสฺส ปาราชิกกถา วิปฺปกตา, ตํ วตฺถุ อวินิจฺฉิตํฯ ตสฺส ปาติโมกฺขํ ฐเปมิ, น ตสฺมิํ สมฺมุขีภูเต ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพนฺติ – ธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฎฺฐปนํฯ

๓๙๐. ‘‘กถํ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสิโนฺน โหติ? อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เยหิ อากาเรหิ เยหิ ลิเงฺคหิ เยหินิมิเตฺตหิ สิกฺขา ปจฺจกฺขาตา โหติ, เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิเงฺคหิ เตหิ นิมิเตฺตหิ ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ สิกฺขํ ปจฺจกฺขนฺตํฯ น เหว โข ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ สิกฺขํ ปจฺจกฺขนฺตํ, อปิจ อโญฺญ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อิตฺถนฺนาเมน, อาวุโส, ภิกฺขุนา สิกฺขา ปจฺจกฺขาตา’ติฯ น เหว โข ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ สิกฺขํ ปจฺจกฺขนฺตํ, นาปิ อโญฺญ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อิตฺถนฺนาเมน, อาวุโส, ภิกฺขุนา สิกฺขา ปจฺจกฺขาตา’ติ, อปิจ โสว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘มยา, อาวุโส, สิกฺขา ปจฺจกฺขาตา’ติฯ อากงฺขมาโน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เตน ทิเฎฺฐน เตน สุเตน ตาย ปริสงฺกาย ตทหุโปสเถ จาตุทฺทเส วา ปนฺนรเส วา ตสฺมิํ ปุคฺคเล สมฺมุขีภูเต สงฺฆมเชฺฌ อุทาหเรยฺย –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อิตฺถนฺนาเมน ปุคฺคเลน สิกฺขา ปจฺจกฺขาตา, ตสฺส ปาติโมกฺขํ ฐเปมิ, น ตสฺมิํ สมฺมุขีภูเต ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพนฺติ – ธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฎฺฐปนํฯ

๓๙๑. ‘‘ภิกฺขุสฺส ปาติโมเกฺข ฐปิเต ปริสา วุฎฺฐาติ, ทสนฺนํ อนฺตรายานํ อญฺญตเรน – ราชนฺตราเยน วา …เป.… พฺรหฺมจริยนฺตราเยน วา, อากงฺขมาโน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตสฺมิํ วา อาวาเส, อญฺญสฺมิํ วา อาวาเส, ตสฺมิํ ปุคฺคเล สมฺมุขีภูเต สงฺฆมเชฺฌ อุทาหเรยฺย –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อิตฺถนฺนามสฺส ปุคฺคลสฺส สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตกถา [สิกฺขาปจฺจกฺขาตกถา (สี.)] วิปฺปกตา, ตํ วตฺถุ อวินิจฺฉิตํฯ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ ตํ วตฺถุํ วินิจฺฉิเนยฺยาติฯ

‘‘เอวเญฺจตํลเภถ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ลเภถ, ตทหุโปสเถ จาตุทฺทเส วา ปนฺนรเส วา ตสฺมิํ ปุคฺคเล สมฺมุขีภูเต สงฺฆมเชฺฌ อุทาหริตพฺพํ –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อิตฺถนฺนามสฺส ปุคฺคลสฺส สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตกถา วิปฺปกตา, ตํ วตฺถุ อวินิจฺฉิตํฯ ตสฺส ปาติโมกฺขํ ฐเปมิ, น ตสฺมิํ สมฺมุขีภูเต ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพนฺติ – ธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฏฺฐปนํฯ

๓๙๒. ‘‘กถํ ธมฺมิกํ สามคฺคิํ น อุเปติ? อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เยหิ อากาเรหิ เยหิ ลิเงฺคหิ เยหิ นิมิเตฺตหิ ธมฺมิกาย สามคฺคิยานุปคมนํ โหติ, เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิเงฺคหิ เตหิ นิมิเตฺตหิ ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ธมฺมิกํ สามคฺคิํ น อุเปนฺตํฯ น เหว โข ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ธมฺมิกํ สามคฺคิํ น อุเปนฺตํ, อปิ จ อโญฺญ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อิตฺถนฺนาโม, อาวุโส, ภิกฺขุ ธมฺมิกํ สามคฺคิํ น อุเปตี’ติฯ น เหว โข ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ธมฺมิกํ สามคฺคิํ น อุเปนฺตํ, นาปิ อโญฺญ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อิตฺถนฺนาโม, อาวุโส, ภิกฺขุ ธมฺมิกํ สามคฺคิํ น อุเปตี’ติ, อปิ จ โสว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อหํ, อาวุโส, ธมฺมิกํ สามคฺคิํ น อุเปมี’ติฯ อากงฺขมาโน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เตน ทิเฎฺฐน เตน สุเตน ตาย ปริสงฺกาย ตทหุโปสเถ จาตุทฺทเส วา ปนฺนรเส วา ตสฺมิํ ปุคฺคเล สมฺมุขีภูเต สงฺฆมเชฺฌ อุทาหเรยฺย –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อิตฺถนฺนาโม ปุคฺคโล ธมฺมิกํ สามคฺคิํ น อุเปติ , ตสฺส ปาติโมกฺขํ ฐเปมิ, น ตสฺมิํ สมฺมุขีภูเต ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพนฺติ – ธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฏฺฐปนํฯ

๓๙๓. ‘‘กถํ ธมฺมิกํ สามคฺคิํ ปจฺจาทิยติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เยหิ อากาเรหิ เยหิ ลิเงฺคหิ เยหิ นิมิเตฺตหิ ธมฺมิกาย สามคฺคิยา ปจฺจาทานํ โหติ, เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิเงฺคหิ เตหิ นิมิเตฺตหิ ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ธมฺมิกํ สามคฺคิํ ปจฺจาทิยนฺตํ น เหว โข ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ธมฺมิกํ สามคฺคิํ ปจฺจาทิยนฺตํ, อปิ จ อโญฺญ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อิตฺถนฺนาโม, อาวุโส, ภิกฺขุ ธมฺมิกํ สามคฺคิํ ปจฺจาทิยตี’ติฯ น เหว โข ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ธมฺมิกํ สามคฺคิํ ปจฺจาทิยนฺตํ, นาปิ อโญฺญ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อิตฺถนฺนาโม, อาวุโส, ภิกฺขุ ธมฺมิกํ สามคฺคิํ ปจฺจาทิยตี’ติ, อปิ จ โสว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อหํ, อาวุโส, ธมฺมิกํ สามคฺคิํ ปจฺจาทิยามี’ติ ฯ อากงฺขมาโน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เตน ทิเฎฺฐน เตน สุเตน ตาย ปริสงฺกาย ตทหุโปสเถ จาตุทฺทเส วา ปนฺนรเส วา ตสฺมิํ ปุคฺคเล สมฺมุขีภูเต สงฺฆมเชฺฌ อุทาหเรยฺย –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อิตฺถนฺนาโม ปุคฺคโล ธมฺมิกํ สามคฺคิํ ปจฺจาทิยติ, ตสฺส ปาติโมกฺขํ ฐเปมิ, น ตสฺมิํ สมฺมุขีภูเต ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพนฺติ – ธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฏฺฐปนํฯ

๓๙๔. ‘‘ภิกฺขุสฺส ปาติโมเกฺข ฐปิเต ปริสา วุฏฺฐาติ, ทสนฺนํ อนฺตรายานํ อญฺญตเรน – ราชนฺตราเยน วา…เป.… พฺรหฺมจริยนฺตราเยน วาฯ อากงฺขมาโน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตสฺมิํ วา อาวาเส, อญฺญสฺมิํ วา อาวาเส, ตสฺมิํ ปุคฺคเล สมฺมุขีภูเต สงฺฆมเชฺฌ อุทาหเรยฺย –

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆฯ อิตฺถนฺนามสฺส ปุคฺคลสฺส ธมฺมิกาย สามคฺคิยา ปจฺจาทานกถา วิปฺปกตา, ตํ วตฺถุ อวินิจฺฉิตํฯ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ ตํ วตฺถุํ วินิจฺฉิเนยฺยาติฯ

‘‘เอวเญฺจตํ ลเภถ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ลเภถ, ตทหุโปสเถ จาตุทฺทเส วา ปนฺนรเส วา ตสฺมิํ ปุคฺคเล สมฺมุขีภูเต สงฺฆมเชฺฌ อุทาหริตพฺพํ –

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆฯ อิตฺถนฺนามสฺส ปุคฺคลสฺส ธมฺมิกาย สามคฺคิยา ปจฺจาทานกถา วิปฺปกตา, ตํ วตฺถุ อวินิจฺฉิตํฯ ตสฺส ปาติโมกฺขํ ฐเปมิ, น ตสฺมิํ สมฺมุขีภูเต ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพนฺติ – ธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฎฺฐปนํฯ

๓๙๕. ‘‘กถํสีลวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิโต โหติ? อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เยหิ อากาเรหิ เยหิ ลิเงฺคหิ เยหิ นิมิเตฺตหิ สีลวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิโต โหติ, เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิเงฺคหิ เตหิ นิมิเตฺตหิ ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ สีลวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิตํฯ น เหว โข ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ สีลวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิตํ, อปิ จ อโญฺญ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อิตฺถนฺนาโม, อาวุโส, ภิกฺขุ สีลวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิโต’ติฯ น เหว โข ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ สีลวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิตํ, นาปิ อโญฺญ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อิตฺถนฺนาโม, อาวุโส, ภิกฺขุ สีลวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิโต’ติ, อปิ จ โสว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อหํ, อาวุโส, สีลวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิโตมฺหี’ติฯ อากงฺขมาโน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เตน ทิเฎฺฐน เตน สุเตน ตาย ปริสงฺกาย ตทหุโปสเถ จาตุทฺทเส วา ปนฺนรเส วา ตสฺมิํ ปุคฺคเล สมฺมุขีภูเต สงฺฆมเชฺฌ อุทาหเรยฺย –

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆฯ อิตฺถนฺนาโม ปุคฺคโล สีลวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิโต, [ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิโต โหติ (สฺยา. กํ.)] ตสฺส ปาติโมกฺขํ ฐเปมิ, น ตสฺมิํ สมฺมุขีภูเต ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพนฺติ – ธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฎฺฐปนํฯ

๓๙๖. ‘‘กถํ อาจารวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิโต โหติ? อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เยหิ อากาเรหิ เยหิ ลิเงฺคหิ เยหิ นิมิเตฺตหิ อาจารวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิโต โหติ เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิเงฺคหิ เตหิ นิมิเตฺตหิ ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ อาจารวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิตํฯ น เหว โข ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ อาจารวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิตํ, อปิ จ อโญฺญ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อิตฺถนฺนาโม, อาวุโส, ภิกฺขุ อาจารวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิโต’ติฯ น เหว โข ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ อาจารวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิตํ, นาปิ อโญฺญ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อิตฺถนฺนาโม, อาวุโส, ภิกฺขุ อาจารวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิโต’ติ, อปิ จ โสว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – ‘อหํ, อาวุโส, อาจารวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิโตมฺหี’ติฯ อากงฺขมาโน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เตน ทิเฎฺฐน เตน สุเตน ตาย ปริสงฺกาย ตทหุโปสเถ จาตุทฺทเส วา ปนฺนรเส วา ตสฺมิํ ปุคฺคเล สมฺมุขีภูเต สงฺฆมเชฺฌ อุทาหเรยฺย –

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆฯ อิตฺถนฺนาโม ปุคฺคโล อาจารวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิโต, ตสฺส ปาติโมกฺขํ ฐเปมิ, น ตสฺมิํ สมฺมุขีภูเต ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพนฺติ – ธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฎฺฐปนํฯ

๓๙๗. ‘‘กถํ ทิฎฺฐิวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิโต โหติ? อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เยหิ อากาเรหิ เยหิ ลิเงฺคหิ เยหิ นิมิเตฺตหิ ทิฎฺฐิวิปตฺติยา ทิฎฺฐสุตปริสงฺกิโต โหติ, เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิเงฺคหิ

เตหิ นิมิเตฺตหิ ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ทิฏฺฐสุตปริสงฺกิตํฯ น เหว โข ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ทิฏฺฐสุตปริสงฺกิตํ, อปิ จ อโญฺญ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – 'อิตฺถนฺนาโม, อาวุโส, ภิกฺขุ ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ทิฏฺฐสุตปริสงฺกิโต'ติฯ น เหว โข ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ทิฏฺฐสุตปริสงฺกิตํ, นาปิ อโญฺญ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – 'อิตฺถนฺนาโม, อาวุโส, ภิกฺขุ ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ทิฏฺฐสุตปริสงฺกิโต'ติ, อปิ จ โสว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส อาโรเจติ – 'อหํ, อาวุโส, ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ทิฏฺฐสุตปริสงฺกิโตมฺหี'ติฯ อากงฺขมาโน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เตน ทิเฏฺฐน เตน สุเตน ตาย ปริสงฺกาย ตทหุโปสเถ จาตุทฺทเส วา ปนฺนรเส วา ตสฺมิํ ปุคฺคเล สมฺมุขีภูเต สงฺฆมเชฺฌ อุทาหเรยฺย –

''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อิตฺถนฺนาโม ปุคฺคโล ทิฏฺฐิวิปตฺติยา ทิฏฺฐสุตปริสงฺกิโต, ตสฺส ปาติโมกฺขํ ฐเปมิ, น ตสฺมิํ สมฺมุขีภูเต ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพนฺติ – ธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฏฺฐปนํฯ

''อิมานิ ทส ธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานี''ติฯ

ปฐมภาณวาโร นิฏฺฐิโตฯ

๗. อตฺตาทานองฺคํ

๓๙๘. อถ โข อายสฺมา อุปาลิ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อุปาลิ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อตฺตาทานํ อาทาตุกาเมน, ภเนฺต, ภิกฺขุนา กตมงฺคสมนฺนาคตํ [กตงฺคสมนฺนาคตํ (ก.)]อตฺตาทานํ อาทาตพฺพ''นฺติ?

[ปริ. ๔๔๐]''อตฺตาทานํ อาทาตุกาเมน, อุปาลิ, ภิกฺขุนา ปญฺจงฺคสมนฺนาคตํ อตฺตาทานํ อาทาตพฺพํฯ อตฺตาทานํ อาทาตุกาเมน, อุปาลิ, ภิกฺขุนา เอวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ – 'ยํ โข อหํ อิมํ อตฺตาทานํ อาทาตุกาโม, กาโล นุ โข อิมํ อตฺตาทานํ อาทาตุํ อุทาหุ โน'ติ? สเจ, อุปาลิ, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – 'อกาโล อิมํ อตฺตาทานํ อาทาตุํ, โน กาโล'ติ, น ตํ, อุปาลิ, อตฺตาทานํ อาทาตพฺพํฯ

''สเจ ปนุปาลิ, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – 'กาโล อิมํ อตฺตาทานํ อาทาตุํ, โน อกาโล'ติ, เตนุปาลิ, ภิกฺขุนา อุตฺตริ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ – 'ยํ โข อหํ อิมํ อตฺตาทานํ อาทาตุกาโม, ภูตํ นุ โข อิทํ อตฺตาทานํ อุทาหุ โน'ติ? สเจ, อุปาลิ, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – 'อภูตํ อิทํ อตฺตาทานํ, โน ภูต'นฺติ, น ตํ, อุปาลิ, อตฺตาทานํ อาทาตพฺพํฯ

''สเจ ปนุปาลิ, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – 'ภูตํ อิทํ อตฺตาทานํ, โน อภูต'นฺติ, เตนุปาลิ, ภิกฺขุนา อุตฺตริ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ – 'ยํ โข อหํ อิมํ อตฺตาทานํ อาทาตุกาโม, อตฺถสญฺหิตํ นุ โข อิทํ อตฺตาทานํ อุทาหุ โน'ติ? สเจ, อุปาลิ, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – 'อนตฺถสญฺหิตํ อิทํ อตฺตาทานํ, โน อตฺถสญฺหิต'นฺติ, น ตํ, อุปาลิ, อตฺตาทานํ อาทาตพฺพํฯ

''สเจ ปนุปาลิ, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – 'อตฺถสญฺหิตํ อิทํ อตฺตาทานํ, โน อนตฺถสญฺหิต'นฺติ, เตนุปาลิ, ภิกฺขุนา อุตฺตริ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ – 'อิมํ โข อหํ อตฺตาทานํ อาทิยมาโน ลภิสฺสามิ สนฺทิเฏฺฐ สมฺภเตฺต ภิกฺขู ธมฺมโต วินยโต ปกฺเข อุทาหุ โน'ติ? สเจ, อุปาลิ, ภิกฺขุ

ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – ‘อิมํ โข อหํ อตฺตาทานํ อาทิยมาโน น ลภิสฺสามิ สนฺทิฏฺฐ สมฺภเตฺต ภิกฺขู ธมฺมโต วินยโต ปเกฺข’ติ, น ตํ, อุปาลิ, อตฺตาทานํ อาทาตพฺพํฯ

“สเจ ปนุปาลิ, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – ‘อิมํ โข อหํ อตฺตาทานํ อาทิยมาโน ลภิสฺสามิ สนฺทิฏฺฐ สมฺภเตฺต ภิกฺขู ธมฺมโต วินยโต ปเกฺข’ติ, เตนุปาลิ, ภิกฺขุนา อุตฺตริ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ – ‘อิมํ โข เม อตฺตาทานํ อาทิยโต ภวิสฺสติ สงฺฆสฺส ตโตนิทานํ ภณฺฑนํ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานํ สงฺฆนานากรณํ อุทาหุ โน’ติ? สเจ อุปาลิ, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – ‘อิมํ โข เม อตฺตาทานํอาทิยโต ภวิสฺสติ สงฺฆสฺส ตโตนิทานํ ภณฺฑนํ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานํสงฺฆนานากรณ’นฺติ, น ตํ, อุปาลิ, อตฺตาทานํ อาทาตพฺพํฯ สเจ ปนุปาลิ, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – ‘อิมํ โข เม อตฺตาทานํ อาทิยโต น ภวิสฺสติ สงฺฆสฺส ตโตนิทานํ ภณฺฑนํ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานํ สงฺฆนานากรณ’นฺติ, อาทาตพฺพํ ตํ, อุปาลิ, อตฺตาทานํฯ เอวํ ปญฺจงฺคสมนฺนาคตํ โข, อุปาลิ, อตฺตาทานํ อาทินฺนํ, ปจฺฉาปิ อวิปฺปฏิสารกรํ ภวิสฺสตี’ติฯ

๘. โจทเกนปจฺจเวกฺขิตพฺพธมฺมา

๓๙๙. [ปริ. ๔๓๖ (อ. นิ. ๑๐.๔๔ โถกํ วิสทิสํ)] “โจทเกน, ภเนฺต, ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน กติ ธเมฺม อชฺฌตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปโร โจเทตโพฺพ”ติ? “โจทเกน, อุปาลิ, ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน ปญฺจ ธเมฺม อชฺฌตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปโร โจเทตโพฺพฯ

“โจทเกน, อุปาลิ, ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน เอวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ – ‘ปริสุทฺธกายสมาจาโร นุ โขมฺหิ, ปริสุเทฺธนมฺหิ กายสมาจาเรน สมนฺนาคโต – อจฺฉิเทฺทน อปฺปฏิมํเสน? สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธโมฺม อุทาหุ โน’ติ? โน เจ, อุปาลิ, ภิกฺขุ ปริสุทฺธกายสมาจาโร โหติ, ปริสุเทฺธน กายสมาจาเรน สมนฺนาคโต – อจฺฉิเทฺทน อปฺปฏิมํเสน, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร – ‘อิงฺฆ ตาว อายสฺมา กายิกํ สิกฺขสฺสู’ติฯ อิติสฺส ภวนฺติ วตฺตาโรฯ

“ปุน จปรํ, อุปาลิ, โจทเกน ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน เอวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ – ‘ปริสุทฺธวจีสมาจาโร นุ โขมฺหิ, ปริสุเทฺธนมฺหิ วจีสมาจาเรน สมนฺนาคโต – อจฺฉิเทฺทน อปฺปฏิมํเสน? สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธโมฺม อุทาหุ โน’ติ? โน เจ, อุปาลิ, ภิกฺขุ ปริสุทฺธวจีสมาจาโร โหติ, ปริสุเทฺธน วจีสมาจาเรน สมนฺนาคโต – อจฺฉิเทฺทน อปฺปฏิมํเสน, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร – ‘อิงฺฆ ตาว อายสฺมา วาจสิกํ สิกฺขสฺสู’ติฯ อิติสฺส ภวนฺติ วตฺตาโรฯ

“ปุน จปรํ, อุปาลิ, โจทเกน ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน เอวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ – ‘เมตฺตํ นุ โข เม จิตฺตํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ สพฺรหฺมจารีสุ อนาฆาตํ , สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธโมฺม อุทาหุ โน’ติ? โน เจ, อุปาลิ, ภิกฺขุโน เมตฺตจิตฺตํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ โหติ สพฺรหฺมจารีสุ อนาฆาตํ , ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร – ‘อิงฺฆ ตาว อายสฺมา สพฺรหฺมจารีสุ เมตฺตจิตฺตํ อุปฏฺฐาเปหี’ติฯ อิติสฺส ภวนฺติ วตฺตาโรฯ

“ปุน จปรํ, อุปาลิ, โจทเกน ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน เอวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ – ‘พหุสฺสุโต นุ โขมฺหิ, สุตธโร, สุตสนฺนิจฺจโย? เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มเชฺฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา, สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปา เม ธมฺมา พหุสฺ

สุตา โหนฺติ ธาตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา? สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธโมฺม อุทาหุ โน’ติ? โน เจ, อุปาลิ, ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ, สุตธโร, สุตสนฺนิจฺจโย; เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มเชฺฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา, สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปสฺส ธมฺมา น พหุสฺสุตา โหนฺติ ธาตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร – ‘อิงฺฆ ตาว อายสฺมา อาคมํ ปริยาปุณสฺสู’ติฯ อิติสฺส ภวนฺติ วตฺตาโรฯ

‘‘ปุน จปรํ, อุปาลิ, โจทเกน ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน เอวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ – ‘อุภยานิ โข เม ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ, สุวิภตฺตานิ, สุปฺปวตฺตีนิ, สุวินิจฺฉิตานิ – สุตฺตโส, อนุพฺยญฺชนโส? สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธโมฺม อุทาหุ โน’ติ? โน เจ, อุปาลิ, ภิกฺขุโน อุภยานิ ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ, สุวิภตฺตานิ, สุปฺปวตฺตีนิ, สุวินิจฺฉิตานิ – สุตฺตโส, อนุพฺยญฺชนโส, ‘อิทํ ปนาวุโส, กตฺถ วุตฺตํ ภควตา’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ น สมฺปายติ [น สมฺปาทยติ (ก.)], ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร – ‘อิงฺฆ ตาว อายสฺมา, วินยํ ปริยาปุณสฺสู’ติฯ อิติสฺส ภวนฺติ วตฺตาโรฯ โจทเกนุปาลิ, ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน อิเม ปญฺจ ธเมฺม อชฺฌตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปโร โจเทตโพฺพ’’ติฯ

๙. โจทเกนอุปฏฺฐาเปตพฺพธมฺมา

๔๐๐. ‘‘โจทเกน, ภเนฺต, ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน กติ ธเมฺม อชฺฌตฺตํ อุปฏฺฐาเปตฺวา ปโร โจเทตโพฺพ’’ติ? ‘‘โจทเกนุปาลิ, ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน ปญฺจ ธเมฺม อชฺฌตฺตํ อุปฏฺฐาเปตฺวา ปโร โจเทตโพฺพ – กาเลน วกฺขามิ, โน อกาเลน; ภูเตน วกฺขามิ, โน อภูเตน; สเณฺหน วกฺขามิ, โน ผรุเสน; อตฺถสํหิเตน วกฺขามิ, โน อนตฺถสํหิเตน; เมตฺตจิโตฺต วกฺขามิ, โน โทสนฺตโรติฯ โจทเกนุปาลิ, ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน อิเม ปญฺจ ธเมฺม อชฺฌตฺตํ อุปฏฺฐาเปตฺวา ปโร โจเทตโพฺพ’’ติฯ

๑๐. โจทกจุทิตกปฏิสํยุตฺตกถา

๔๐๑. ‘‘อธมฺมโจทกสฺส, ภเนฺต, ภิกฺขุโน กตีหากาเรหิ วิปฺปฏิสาโร อุปทหาตโพฺพ’’ติ? ‘‘อธมฺมโจทกสฺส, อุปาลิ, ภิกฺขุโน ปญฺจหากาเรหิ วิปฺปฏิสาโร อุปทหาตโพฺพ – อกาเลนายสฺมา โจเทสิ, โน กาเลน, อลํ เต วิปฺปฏิสาราย; อภูเตนายสฺมา โจเทสิ, โน ภูเตน, อลํ เต วิปฺปฏิสาราย; ผรุเสนายสฺมา โจเทสิ, โน สเณฺหน, อลํ เต วิปฺปฏิสาราย; อนตฺถสํหิเตนายสฺมา โจเทสิ, โน อตฺถสํหิเตน, อลํ เต วิปฺปฏิสาราย; โทสนฺตโร อายสฺมา โจเทสิ, โน เมตฺตจิโตฺต, อลํ เต วิปฺปฏิสารายาติฯ อธมฺมโจทกสฺส, อุปาลิ, ภิกฺขุโน อิเมหิ ปญฺจหากาเรหิ วิปฺปฏิสาโร อุปทหาตโพฺพฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยถา น อโญฺญปิ ภิกฺขุ อภูเตน โจเทตพฺพํ มเญฺญยฺยา’’ติฯ

‘‘อธมฺมจุทิตสฺส ปน, ภเนฺต, ภิกฺขุโน กติหากาเรหิ อวิปฺปฏิสาโร อุปทหาตโพฺพ’’ติ? ‘‘อธมฺมจุทิตสฺส, อุปาลิ, ภิกฺขุโน ปญฺจหากาเรหิ อวิปฺปฏิสาโร อุปทหาตโพฺพ – อกาเลนายสฺมา จุทิโต, โน กาเลน, อลํ เต อวิปฺปฏิสาราย; อภูเตนายสฺมา จุทิโต, โน ภูเตน, อลํ เต อวิปฺปฏิสาราย; ผรุเสนายสฺมา จุทิโต , โน สเณฺหน, อลํ เต อวิปฺปฏิสาราย; อนตฺถสํหิเตนายสฺมา จุทิโต, โน อตฺถสํหิเตน, อลํ เต อวิปฺปฏิสาราย; โทสนฺตเรนายสฺมา จุทิโต, โน เมตฺตจิเตฺตน, อลํ เต อ

วิปฺปฏิสารายาติฯ อธมฺมจุทิตสฺส, อุปาลิ, ภิกฺขุโน อิเมหิ ปญฺจหากาเรหิ อวิปฺปฏิสาโร อุปทหาตโพฺพ''ติฯ

''ธมฺมโจทกสฺส, ภเนฺต, ภิกฺขุโน กติหากาเรหิ อวิปฺปฏิสาโร อุปทหาตโพฺพ''ติ? ''ธมฺมโจทกสฺส, อุปาลิ, ภิกฺขุโน ปญฺจหากาเรหิ อวิปฺปฏิสาโร อุปทหาตโพฺพ – กาเลนายสฺมา โจเทสิ, โน อกาเลน, อลํ เต อวิปฺปฏิสาราย; ภูเตนายสฺมา โจเทสิ, โน อภูเตน , อลํ เต อวิปฺปฏิสาราย; สเณฺหนายสฺมา โจเทสิ, โน ผรุเสน, อลํ เต อวิปฺปฏิสาราย; อตฺถสํหิเตนายสฺมา โจเทสิ, โน อนตฺถสํหิเตน, อลํ เต อวิปฺปฏิสาราย; เมตฺตจิโตฺต อายสฺมา โจเทสิ, โน โทสนฺตโร, อลํ เต อวิปฺปฏิสารายาติฯ ธมฺมโจทกสฺส, อุปาลิ, ภิกฺขุโน อิเมหิ ปญฺจหากาเรหิ อวิปฺปฏิสาโร อุปทหาตโพฺพฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยถา อโญฺญปิ ภิกฺขุ ภูเตน โจเทตพฺพํ มเญฺญยฺยา''ติฯ

''ธมฺมจุทิตสฺส ปน, ภเนฺต, ภิกฺขุโน กติหากาเรหิ วิปฺปฏิสาโร อุปทหาตโพฺพ''ติ? ''ธมฺมจุทิตสฺส, อุปาลิ, ภิกฺขุโน ปญฺจหากาเรหิ วิปฺปฏิสาโร อุปทหาตโพฺพ – กาเลนายสฺมา จุทิโต, โน อกาเลน, อลํ เต วิปฺปฏิสาราย; ภูเตนายสฺมา จุทิโต, โน อภูเตน , อลํ เต วิปฺปฏิสาราย; สเณฺหนายสฺมา จุทิโต, โน ผรุเสน, อลํ เต วิปฺปฏิสาราย; อตฺถสํหิเตนายสฺมา จุทิโต, โน อนตฺถสํหิเตน, อลํ เต วิปฺปฏิสาราย; เมตฺตจิเตฺตนายสฺมา จุทิโต, โน โทสนฺตเรน, อลํ เต วิปฺปฏิสารายาติฯ ธมฺมจุทิตสฺส, อุปาลิ, ภิกฺขุโน อิเมหิ ปญฺจหากาเรหิ วิปฺปฏิสาโร อุปทหาตโพฺพ''ติฯ

[ปริ. ๔๓๘]''โจทเกน, ภเนฺต, ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน กติ ธเมฺม อชฺฌตฺตํ มนสิ กริตฺวา ปโร โจเทตโพฺพ''ติ? ''โจทเกนุปาลิ, ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน ปญฺจ ธเมฺม อชฺฌตฺตํ มนสิ กริตฺวา ปโร โจเทตโพฺพ – การุญฺญตา, หิเตสิตา, อนุกมฺปิตา, [อนุกมฺปตา (ก.)]อาปตฺติวุฎฺฐานตา, วินยปุเรกฺขารตาติฯ โจทเกนุปาลิ, ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน อิเม ปญฺจ ธเมฺม อชฺฌตฺตํ มนสิ กริตฺวา ปโร โจเทตโพฺพ''ติฯ

''จุทิเตน ปน, ภเนฺต, ภิกฺขุนา กติสุ ธเมฺมสุ ปติฎฺฐาตพฺพ''นฺติ? ''จุทิเตนุปาลิ, ภิกฺขุนา ทฺวีสุ ธเมฺมสุ ปติฎฺฐาตพฺพํ – สเจฺจ จ อกุเปฺป จา''ติฯ

ทุติยภาณวาโร นิฎฺฐิโตฯ

ปาติโมกฺขฎฺฐปนกฺขนฺธโก นวโมฯ

อิมมฺหิ ขนฺธเก วตฺถู ตึสฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อุโปสเถยาวติกํ, ปาปภิกฺขุ น นิกฺขมิ;
โมคฺคลฺลาเนน นิจฺฉุโทฺธ, อเจฺฉรา ชินสาสเนฯ

นิโนฺนนุปุพฺพสิกฺขา จ, ฐิตธโมฺม นาติกฺกมฺม;
กุณปุกฺขิปติ สโงฺฆ, สวนฺติโย ชหนฺติ จฯ

สวนฺติ ปรินิพฺพนฺติ, เอกรส วิมุตฺติ จ;
พหุ ธมฺมวินโยปิ, ภูตฏฺฐาริยปุคฺคลาฯ

สมุทฺทํอุปมํ กตฺวา, วาเจสิ [ฐาเปสิ (ก.)]สาสเน คุณํ;
อุโปสเถ ปาติโมกฺขํ, น อเมฺห โกจิ ชานาติฯ

ปฏิกเจฺจว อุชฺฌนฺติ, เอโก เทฺว ตีณิ จตฺตาริ;
ปญฺจ ฉ สตฺต อฏฺฐานิ, นวา จ ทสมานิ จฯ

สีล-อาจาร-ทิฏฺฐิ จ, อาชีวํ จตุภาคิเก;
ปาราชิกญฺจ สงฺฆาทิ, ปาจิตฺติ ปาฏิเทสนิฯ

ทุกฺกฏํ ปญฺจภาเคสุ, สีลาจารวิปตฺติ จ;
อกตาย กตาย จ, ฉภาเคสุ ยถาวิธิฯ

ปาราชิกญฺจ สงฺฆาทิ, ถุลฺลํ ปาจิตฺติเยน จ;
ปาฏิเทสนิยเญฺจว , ทุกฺกฏญฺจ ทุพฺภาสิตํฯ

สีลาจารวิปตฺติ จ, ทิฏฺฐิอาชีววิปตฺติ;
ยา จ อฏฺฐา กตากเต, เตเนตา สีลาจารทิฏฺฐิยาฯ

อกตาย กตายาปิ, กตากตายเมว จ;
เอวํ นววิธา วุตฺตา, ยถาภูเตน ญายโตฯ

ปาราชิโก วิปฺปกตา, ปจฺจกฺขาโต ตเถว จ;
อุเปติ ปจฺจาทิยติ, ปจฺจาทานกถา จ ยาฯ

สีลาจารวิปตฺติ จ, ตถา ทิฏฺฐิวิปตฺติยา;
ทิฏฺฐสุตปริสงฺกิตํ, ทสธา ตํ วิชานาถฯ

ภิกฺขุ วิปสฺสติ ภิกฺขุํ, อโญฺญ จาโรจยาติ ตํ;
โส เยว ตสฺส อกฺขาติ [วิปสฺสโญฺญ จาโรจติ; ตํ สุเทฺธว ตสฺส อกฺขาติ (ก.)], ปาติโมกฺขํ ฐเปติ โสฯ

วุฏฺฐาติอนฺตราเยน, ราชโจรคฺคุทกา จ;
มนุสฺสอมนุสฺสา จ, วาฬสรีสปา ชีวิพฺรหฺมํฯ

ทสนฺนมญฺญตเรน, ตสฺมิํ อญฺญตเรสุ วา;
ธมฺมิกาธมฺมิกาเจว, ยถา มเคฺคน ชานาถฯ

กาลภูตตฺถสํหิตํ , ลภิสฺสามิ ภวิสฺสติ;
กายวาจสิกา เมตฺตา, พาหุสจฺจํ อุภยานิฯ

กาลภูเตน สเณฺหน, อตฺถเมเตฺตน โจทเย;
วิปฺปฏิสารธเมฺมน, ตถา วาจา [ตเถวาปิ (สฺยา.)]วิโนทเยฯ

ธมฺมโจทจุทิตสฺส, วิโนเทติ วิปฺปฏิสาโร;
กรุณา หิตานุกมฺปิ, วุฏฺฐานปุเรกฺขารโตฯ

โจทกสฺส ปฏิปตฺติ, สมฺพุเทฺธน ปกาสิตา;
สเจฺจ เจว อกุเปฺป จ, จุทิตเสฺสว ธมฺมตาติฯ

ปาติโมกฺขฎฺฐปนกฺขนฺธกํ นิฏฺฐิตํฯ